

Чалавек на вайне ў творах Максіма Багдановіча і Максіма Гарэцкага

Ваенная тэма – сярод магістральных у беларускай літаратуры. Адным з яе пачынальнікаў стаў М. Гарэцкі, які напісаў аповяданні «Літоўскі хутарок», «Рускі», «Генерал», «На этапе», а таксама дакументальна-мастацкую аповесць «На імперыялістычнай вайне». Творы пісьменніка, сведкі і ўдзельніка ваенных падзей, заснаваны на рэальных фактах і канкрэтных жыццёвых назіраннях. М. Гарэцкі не адмаўляецца ад натуралістычных падрабязнасцей, не баіцца яшчэ раз перажыць жахі ваенных дзён.

Трагічныя падзеі Першай сусветнай вайны знайшлі адлюстраванне і ў рускамоўных творах М. Багдановіча («Именинница», «Страшное»). Вестка аб пачатку вайны востра адгукнулася ў сэрцы маладога аўтара. «Цяжкі ўдар прыняла на сябе наша краіна: на яе абшарах зыйшліся мільённыя арміі, тоўца бітвы, усё нішчыцца, гаспадарка гібеець, не тысячы, а соткі тысяч людзей павінны кідаць усё сваё ды ісці па нязмераным дарогам далей, а куды – немаведама; ісці, не знаходзячы прытулку, не маючы скарынкі хлеба, паміраючы і ад голаду, і ад пошасцяў, не ведаючы, якую даць сабе раду» [1, с. 286], – так пачаў М. Багдановіч свой знакаміты гэрэтычны артыкул «Забыты шлях» (1915). Слабы здароўем, ён не прымаў непасрэднага ўдзелу ў вайне, але гэта не перашкодзіла праўдзіва паказаць яе страшную сутнасць. Пісьменнік не малое крываваых батальных сцэн, а засяроджвае ўвагу на статычных малюнках пасля бітвы: «Один (салдат. – Т.Г.) даже просто лежал на земле в удобной позе и смотрел прямо в небо, синевшее над его головой» [1, с. 71]. Чалавек выглядае жывым і, здаецца, ён проста маріць, глядзячы ў неба: «А по небу тихо плыли облака, и, вероятно, так же тихо проплывали мысли в голове этого мечтательно лежащего человека» [1, с. 71]. Аднак гэта не так – у неба глядзяць мёртвыя вочы, якія ўжо ні на што не рэагуюць. У гэтым эпізодзе выяўлены трагізм лёсу простага салдата, мары якога ўжо ніколі не здзейсняцца.

Пейзаж, на фоне якога адбываецца забойства чалавека чалавекам, у М. Багдановіча часцей намалюваны светлымі, чыстымі фарбамі (напрыклад: «небо, синевшее над головой» і па ім «тихо плыли облака» [1, с. 71]). У М. Гарэцкага надворот, прырода часцей за ўсё паказваецца змрочнай, непрыветнай. «уранні быў вялікі туман» [2, с. 348], «холод, не дай Божа. Макравата, прамозгла» [2, с. 351], «растаропіца непралажная, вецер ёдкі, праразлівы» [2, с. 368], інш. Думаецца, такое адрозненне ў апісанні надвор'я невыпадковае – яно абумоўлена адметнасцю творчага почырку і мастацкага тэмпераменту кожнага з пісьменнікаў. М. Багдановіча як найперш лірыка, паэта «чыстай красы» і ў ваеннай прозе цікавіў знешні, эстэтычны бок пейзажу: прыгажосцю прыроды ён падкрэслівае антыэстэтызм і ненатуральнасць вайны. У М. Гарэцкага, родапачынальніка псіхалагічнай плыні ў беларускай літаратуры, пейзаж садзейнічае раскрыццю складанага душэўнага стану героя.

У паказе перыпетый вайны М. Багдановіч нібыта не адмаўляе пэўнай героікі, пафаснасці: у яго вайна – гэта месца, «где реют знамена и свищут пули» [1, с. 73]. Аднак тут, хутчэй, выяўлена не ацэнка аўтара, а трафарэтнае, агульнапрынятае імкненне рамантызаваць і нейкім чынам апраўдаць вайну, дзе нібыта раскрываюцца патрыятызм і мужнасць чалавека. М. Гарэцкі

катэгарычны і безапеляцыйны ў паказе антыгуманнай сутнасці вайны. Паводле яго, вайна – бессэнсоўная крывакая бойня, «знішчэнне скатоў скатамі» [2, с. 362]. І кожны, хто ў ёй прымае ўдзел па добрай волі ці пад прымусам, робіць ганебную справу.

Літаратура

1. Багдановіч, М. Поўны збор твораў : у 3 т. / М. Багдановіч. – 2-е выд. – Мінск, 2001. – Т. 2 : Маст. проза, пераклады, літаратурныя артыкулы, рэцэнзіі, нататкі, чарнавыя накіды.
2. Гарэцкі, М. Прысады жыцця : апавяданні, аповесці / М. Гарэцкі ; уклад. Т. Голуб. – Мінск, 2003.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ